INTERMEZZO

Las mitjas tintas del crepúscol van fonentse poch á poch. Per Orient avansan cautelosas las ombras totas amoratadas, extenentse per tot arréu. Cap al cantó ahont s' ha post lo sol hi havía una resplandor com de foch que s' ha anat apagant y esblanquehint de mica en mica; are ja n' hi queda ben poca. Tot va fonentse y amagantse com si ho cobrissen ab un vel; per tot arréu hi ha cosas vagas rodejadas de boyrinas; tot s' esfuma. Las montanyas llunyanas han perdut sos colors blavosos; las sevas líneas s' han esborrat; no 's veu cap detall; no son més que massas informes que retallan lo cel, allá, en lo fons de l' horitzó. Los camps y las masías també han fugit; los boscos, semblan tacas negras que ressaltan per sobre la negror de las ombras.

Y 'l riu, ¿qué s' ha fet, preguntas? No ho sé, tampoch lo veig. Pero... sents? Escolta, escolta sa remor. Cóm se queixa al anársen avall... avall... Sas paraulas son amoretas: es que festeja ab las pedras y las plantas de sos marges.

La nit ja s' ha fet mestressa, ja regna en sos dominis. La fosca ho ha envolcallat tot ab son espés mantell. No 's veu res. Dalt del cel las estrellas se donan importancia sense fer

gens de claror. Aquí y allá, escampadas entre 'ls camps y las montanyas, brillan las llumenetas de las masías.

Quína calma! quína quietut y soletat aquí dalt! No't sembla ohir de tant en tant enrahonaments misteriosos, remors indefinibles?..... Son las fullas dels arbres que s' abrassan d' amor y 's petonejan mogudas per l' oreig; los follets que saltant y, ballant y rihent com á bojos, celebran las sevas festas per entre 'ls roures y las alzinas...

Mira!: aquella débil resplandor que hi havía ahont s' ha post lo sol, ha fugit del tot. Sembla que l' ull gegant hagi clos sas parpellas. Lo sol ja no 's recorda de nosaltres. Pel cantó d' Orient s' obra pas una claror que va encenentse per moments. Es un missatge que 'ns envía l' astre del día, perque no anyorém sa ausencia. Y la lluna plena, grossa com si anés á reventar, va aixecantse, aixecantse riallera, per darrera las montanyas, y, anegantho tot ab sa melangiosa claror, nos convida á estimarnos sempre... eternament..

JOSEPH M.ª AGUIRRE

Abril, 1897.

LO CAPITÁ MASSANAS

—1811—

I

Sens dir paraula, en Marqués
y 'l brau capitá Massanas,
feya estona que asseguts
á prop de la llar s' estavan.
De camí lo capitá
allí aquella nit passava,
qu' en Marqués may á ningú
negava llit, foch ni taula;
mes si l' un no sab hont es,
tampoch l' altre qui te á casa
y mirant cremá 'ls tions
abdós gran reserva 's guardan,
fins qu' en Marqués á la fi
s' aixeca, la porta tanca
y al hoste, que de la llar
remou lo foch, acostantse,

resolt á tot, l' escomet
posantli la má á la espatlla.
—Sou catalá?
—A Sant Feliu
de Guixols van batejarme.
—¿Heu fet la guerra?
—La faig.
—¿Teniu valiment?
—No 'm manca.
—¿Si us surt al camí un perill...
—Jamay he girat la cara.
—¿Temeu la mort?
—No pas gens.
—¿Y 'ls pares?. .
—Primé' es la patria!...—
Al sentir aixó, en Marqués
al seu hoste la má allarga,
y encaixant y fit á fit
contemplantse l' un al altre,
sospira més fort que may
y aixis novament li parla:
—Tarragona es del francés,
del Ebre ha passat la ralla,
senyoreja l' Ampurdá
tot l' Urgell y la montanya.
Del Primpcipat, Napoleon
n' ha fet provincia de Fransa,
ja tots som sotsmesos d' ell,
ja 'l catalá no te patria.
—Jamay!—espurnantli 'ls ulls
y fora de si en Massanas
respon,—jamay! primer morts
que viure en semblant infamia!
—Vísca Deu, lo capitá,
qu' es tal com dich.
—Sobran armas;
Catalunya es del francés,
mes los cataláns no encara.
—Tres anys que lluytem.
—Set cents

altra guerra va durarne.
No hi hán homens...
—Llamps del cel!
aixó no 's diu sens provarse...—
Y tornant á callá' abdós,
després que 'ls ulls l' un al altre
s' han fixat, per novament
convencers de que ab fé parlan,
tornan en curtas rahons
a esbravá' 'l foch que 'ls abrasa.
—Jo puch obrir lo castell
de Figueras.
—Deu me valga!
si vos la porta m' obriu
jo al fosso aniré á esperarme.
—Quinze cents hómens provats
guardan lo castell per Fransa.
—Ab un miler de més braus
sabré jo tornarlo á Espanya.
—Penséu que 'l perill es fort.
—Miro 'l profit de la patria.
Aixis, pactats.
—Visca Deu,
que tinch de cumplir lo pacte...—
Y més tart, ja convinguts
com farian la jornada;
—Vencerém, deya en Marqués.
—Vencerém, deya en Massanas.

II

Dins lo castell de Figueras
per Fransa mal pres l' any vuyt,
viu en Marqués, ja fa mesos
per afrancesat tingut.
D' ajudant fa del cap-mestre
dels queviures y ningú

dels de Castelló d' Ampurias
lo pot veure de bon ull.
Per ço una nit fent la vetlla,
com si respongués á algú,
va dihent una, y cent voltas,
mirant la porta y lo llum:
—Francés jo!... demá han de véureho,
demá si...—y aquí confús
s' atura, sentint dotz' horas
tocar d' un rellotje lluny.
Part de fora, un estol d' ombras
enfilant montanya amunt,
dret al castell vant fent via,
á l' una resolts y muts.
Coberts los fusells tots portan
de roba, per, si acás surt
la lluna, los centinellas
no 'ls vejan brillar de lluny;
y ja á dalt, lo camí embocan
que prop la poterna surt;
jira totseguit la porta
y en Massanas diu:—Amunt.—
Totseguit prenen la guardia,
lo pont llevadís ja cruix
y encara no toca á terra
sis cents homens te al demunt.
En Llovera es qui 'ls comanda
y son tots d' allá per munt,
que d' un cop tomban un roure,
d' obrar llestos, de dir curts.
Derrera seu ve en Massanas,
ab lo ferro á la ma nú,
manant als ampurdanesos
en quins pits un infern bull;
y en Rovira de respecta
guia als Miquelets temuts,
que be ells sols per salvá' á Espanya
tenen cor y 'ls sobran punys.
Entrats que son tots, en Casas
lleva 'l pont perqué ningú

dels de dins escapar puga,
com no s' estimbe dels murs,
y al moment ¡quina sorpresa
los francesos, quin embull!
avans de passar un' hora
tots son presos ó difunts.
Lo Gobernador al véureho,
s' arrenca 'ls cabells á munts
y al dar la espasa á en Llovera
li espurnan de rabia 'ls ulls.
Granaders desarmats restan,
artillers llensats del mur
y en Massanas, que la ensenya
del imperi ha escorregut,
á trench d' auba la d Espanya
per la verga arria amunt,
y de salvas y trompetas
tot ressona y tot retruny.
Figuerenchs los de Figueras,
be es bonich lo sol que surt
miréus, lo baró de Eroles
ja baixa de part d' amunt.
—Espanya!—'ls que arriban cridan.
—Espanya!—los que han vensut,
y la vila crida:—Espanya!—
duptant si d' un somni surt.
Y encaixant moltas vegadas
folls de goig y conmoguts:
—hem vensut!—diu en Massanas
y en Marqués, diu:—hem vensut!

III

Sol y desarmat passeja
la cambra d' una masia,
lo brau capitá Massanas
flagell d' enemichs terrible.

De part del baró d' Eroles
ve á véure's ab en Boquica,
aquell á qui 'l mateix Judas
de traydor motejaría;
si be que avuy fa propósit
de deixar la mala vida,
acullintse á las banderas
dels independents invictes.
Si no fos qui es en Massanas.
aquell que va entrar un dia
á Olot lo fort del Calvari
y á Castellfullit la vila,
be caldria que ab las armas
á la má, esperás las vistas;
mes ell los perills afronta
y 'ls paranys ni 'ls esmagina.
Per ço, per més que 'l temps corra
y encara no ve en Boquica,
de que l' hajan pogut vendre
ni tan sols ne te sospita.
Tot plegat s' obra la porta,
un home ferreny arriba
y un plech en mans d' en Massanas
posant, á un cantó 's retira,
sens ferli la veu coneixer
ni traure's la barretina.
Lo capitá tot mirántsel,
obra 'l plech; tantost com fixa
sos ulls en aquellas lletras
llansa un crit ofegat d' ira
y ab la cara tota encesa,
mentres lo pape' esbossina,
del foch qu' en son pit remouhen
flamas per la boca jita.
—Deu de Deu! hi ha hagut qui puga
pensar semblant fellonia!...
jo afrancesarme, jo véndrem
la patria á qui dech la vida!..
Y 'm proposan que 'ls demane
lo que tinga en més estima,

quan per pagar ma honradesa
tot lo mon prou no sería.
¿Si vull graus? ni la corona
que l' imperant s' ha cenyida,
que tant com m' honrás la Fransa,
més gran ma viltat sería!
Rebujant semblants ofertas,
potser de morí' 'm faig digne,
y tal volta ara com ara,
sa dalla la mort ja afina;
vínga en bon' hora; ans que véndrem
ab goig donaré la vida
y ab goig tornaria á darla
si mort ja, tornés á viure.
Ara y sempre primé' Espanya,
ara y sempre l' honra mia
que corra sanch catalana
per mas venas, y soch lliure!
—Quina es, donchs, de las ofertas
que vos fan, la que us convinga?..
—Per demés me las fan totas;
de Fransa, ni 'n vull la vida!

IV

A Pont de Molins espera,
pres de francesos la mort
aquell capitá á qui diuhen
Narcís Massanas per nom.
Pres ha estat a traydoria
com si fos un malfactor,
sens tení' espasa á la cinta
ni los enemichs enfront.
Y fou tal perque pla saben
que d' altre modo en lo mon
no hi há qui pogués lograrho,
puig lluytant hauria mort.

Mes així ha estat; en la terra
no es res, si no 'l que Deu vol,
y sempre llorers y palmas
ab sanch s' han regat per tot.
En pocas horas, la causa
y lo fallo han tingut lloch,
y totseguit li han llegida
la sentencia qu' es de mort.
Capellá, frare ni monjo
demanarlos en va fou,
ell mateix te d' ajudarse
y á morir se 'n va tot sol.
Ferm lo pas, lo front altívol,
clars los ulls y seré 'l cor,
es lo Massanas de sempre
que apar vaja á entrar en foch.
Arriban fora la vila;
més allá ja hi trova un clot,
los soldats en doble rengla
estenentshi van entorn;
veu unas donas que ploran,
sent á vila tocá' á morts,
los tabals fán un redoble,
tothom calla, mes ell no.
—Bonas donas, mas amigas,
un llegat us vull fer jo:
diguéuli á ma bona mare
que ab ella pensant he mort!
Un germá tinch á la guerra,
diguéuli, si us plau, tantsols,
que 'l faig hereu de tot l'odi
que al francés guarda mon cor!
Per vosaltras, mas amigas,
sols vos deixo mon recort,
mon recort que ja es prou deixa
sentvos feta en aquest lloch.
Mares, fillas, maridadas
ó germanas totas sou,
y á la guerra teniu trossos
estimats del vostre cor;

prenéu totas de mí exemple
y aneu esbombant pel mon,
que val més morir com moro
que deixar de se' espanyol.
Francesos hi há dins d' Espanya,
catalans, á cassa'ls, donchs,
que mentres un sol ne reste,
no seréu honrats, ni bons! .—
Y sentint, quan aixó deya,
entre 'ls soldats gran remor,
lo barret tira á la fossa,
se fa una creu sobre 'l front,
pega endevant quatre passas
y encarantse als matadors,
los hi diu ab veu segura:
—Granaders, á l' una... ¡foch!

FRANCESCH UBACH Y VINYETA

CATALUNYA

Distinguida ab accéssit en lo Certámen del Foment Catalá de Sans l'any 1894

¡Qué n' ets d' hermosa, oh Catalunya aymada!
¡qué hermosa, rica y gran mon ull te veu,
quan per mirarte á pler y d' una ullada
me 'n pujo al alt balcó del Pirineu!

D' açí 't contemplo, al riure, las aubadas
que venen á besar ton noble front;
y oviro de tos pobles las remadas
que beuhen de la fe en la pura font.

D' açí veig tas montanyas y riberas,
sembradas d' enderrochs ensá y enllá;
més que enderrochs, son lletras enciseras
hont llegeixo ta gloria que passá.

Més que enderrochs son pedras preciosas,
brillants que un jorn llevaren al front teu;
brillants que 'ns diuhen ab veus llastivoass
que 'l ceptre y la corona encar se 't deu.

D' açí llegeixo, com en bella historia,
gestas que encara brillan entre 'l fanch;
las gestas que t' han fet astre de gloria,
escritas de tos fills ab dolls de sanch.

Y prompte se m' esqueixa la cortina
que amagava tos dias més brillants,
los jorns en que, de terra y mar regina,
t' adoravan los que ara 't son tirans.

Y oviro las petjadas gloriosas
que han deixat los Atlants en lo teu front:
las petjadas per tú son flors flayrosas,
cada flor es un niu d' héroes pe 'l mon.

Y tu vas engrandint esta niada
á la fe abrassante de la Creu;
un fill te don per fruyt cada abrassada,
un fill que ab llors enjoya lo front teu.

¡Si 'n tens vuy de llorers, oh Patria mia,
per mostrarlos al teu esdevenir!
¡Prou pots mostrá 'ls, que llors de més valía
no 'n veurán pas los segles reflorir!

¡Prou pots mostrals! ta espasa 'ls arrancava
del cor dels enemichs del Salvador!
y avantas lo teu front no 'ls rumbejava
eran regats ab sanch de lo teu cor.

De tos Comtes l' espasa, que es ta gloria,
á cops ensá y enllá te 'ls conquerí;
ella escrigué ta més brillant historia,
cada cop un full d' or hi feu lluhí.

¡Oh! mira!.... Dels Wifreds la descendencia
cóm van lluytant per ferte hermosa y gran!
volen ferte la més preuhada herencia
hont Deu gavells de sants vaja segant.

Prou amaga tas serras y tas planas
de Mitja-Lluna 'l pestilent penó,
ofegant las bellesas cristianas
del Coran ab lo verinós erró.

Mes sols al crit potent de *¡Al moro guerra!*
que llansan tos Borrells y Berenguers,
la Mitja-Lluna á trossos cau per terra
fugint los serrahins com esparvers.

Prou va fugint lo moro; mes, irada,
l' espasa de tos Comtes l' escomet;
y tú ab torrents de sanch ets batejada
d' aquell que esclava un jorn t' havía fet.

Del jou dels serrahins ja ets desjunyida,
cenyeix ja lo teu front corona d' or,
mes—¡guerra! ¡guerra al moro!—encara crida
bullent de zel diví ton noble cor.

Y á Córdoba dos Comtes teus envías
fente 'l bras dret de tos retuts germans;
y allí, vessant ta sanch, també vencías.....
¡ah! be 's coneix que ets filla dels Atlants!

Per ço tota nació 't té per germana,
per ço tota arma fuig de ton penó,
per ço 'l nom teu, oh terra catalana,
n' omplena los exércits de terró.

Per ço l' escut que 'ls Jofres te donaren
lo mira 'l mon com fet de diamant:
á Grecia 'ls almogávers lo portaren,
y allí més fort se 't feu set anys lluytant.

Per çó tos fills, quan de ta falda eixían,
per sa espasa sembravan pau arreu;
y á son retorn ta testa ab llors cenyían
deixant la terra escrita ab lo nom teu.

Pro aquells héroes invencibles en la guerra,
aquells Samsons que 'l mon fan tremolar,
al nom de Deu se postran tots en terra
y son ángels y sants prop del altar.

Si de gloria en lo camp te coronavan,
si ab sa gloria potenta y gran t' han fet,
en pau ab flors divinas t' enjoyavan
convertinte del cel en jardinet.

¡Oh, sí! en cancell del cel t' han convertida
ab las divinas flors de tos convents:
respirant son perfum si 'n tens de vida!
¡si n' infantas de sants y de valents!

En cada cingle un monastir s' alsava,
en cada vall á cents los altars d' or;
y Jehová que en tú s' extasiava,
trobava un hermós trono en cada cor.....

¡Mes ay! oh Catalunya mía aymada!
¿hont es avuy ta gloria y ton poder?
¡Avuy te veig esclava, encadenada,
sota 'l peu d' un tirá crudel y fer!

En ton honor y fe te veig ferida,
ton llenguatge y ton nom veig trepitjats;
mil armas criminals volen ta vida ....
¡ah! ¿morirás en tant crudels combats?

¡Oh, no!... no pot morir qui en Deu confía,
no pot morir lo poble que té fe;
y eix célich astre, oh Catalunya mía,
en lo teu front hi llu pur y seré.

Per çó de tos butxins rebs las feridas,
com los martres lo Cel al conquistar;
per çó, tas duras provas sent finidas,
com ells, t' aixecarás pera regnar.

JOSEPH CONDÓ SAMBEAT, PBRE.

Gabassa, Abril 1894.

AMOR DE FILL

QUÉ 'n feya de temps que pujava al cingle; desde que la seva pobreta mare, vella y xacrosa, havía estat malalta de gravetat, tant que 'l senyor Ventura pronosticava que no n' eixiría; pero ara, gracias á Deu y als bons cuydados d' en Janet, ja estava un xiquet reeixida. Las camas encara no volían durla; y aquell tremolor tant enutjós continuava. En fí, tot era tenir una mica més de paciencia y sobretot bons caldos, bons aliments.

Per aixó es qu' en Janet pujava tant sovint al cingle rodó, que ell ne deya dels tudons.

¡Si n' havían tingudas de desgracias, pobre Janet! Eran pobrets, molt pobrets; las viandas molt magres, las cullitas, ab la sequedat de la passada anyada, havían sigut dolentas; de virám no 'n tenía gota; tot s' ho va vendre pera curar á sa pobra mare. Encara que hagués tingut d' anar á captar, qué es lo que no 's fa per una mare y més per aquella tant bona, tant rebona pel seu fill. Y ella, segons deya 'l senyor Ventura, necessitava tants aliments!

Gracias als cuydados del fill, cada dia tenía caldo, molt nutritiu per cert, caldo de colom de bosch.

Se llevava avans que 'l sol. Per allá las tres. Una catxutxa,

vestit de vellut, bona manta y la escopeta al coll. Amunt, cap al cingle. Tot era fosch; lo fret intens, viu, penetrant. No s' oía més remor que la de la Riera de la Sala, xeragollant avall, entre rochs y tronchs d' arbres.

Per viaranys desconeguts, veritables camins de llebra, anava fent vía en Janet, abrigat ab la manta, saltant un marge, desbrossant un corriol ple de gatosas, salvant un rech, fins arrivar á la riera vorejada d' avellaners y verns, ahont entremitj hi saltan los esquirols matiners y ahont hi rondina algun gaig que 's deixonda.

Passat lo pont de la riera, tot ple de caramells, comensava la penosa costa. Y ¡quína costa! tota plena de pedruscall, sense arbres, ni un matoll pera arraparse. De tant en tant unas llosas llisquentas que més de quatre voltas l' havían fet relliscar y ¡Deu y l' Angel de la Guarda avans que tot! que si perdía 'l peu, anava son cos avall, avall, dins de la gorga, que per un may més se 'n parlaría.

Amunt y fora, fins arribar al pla de las perdius. Encara mancava un quart de pujada. En los darrers deu minuts, avans d' arribar al cim, comensan los matolls y garrigas y un xich més amunt, quasi be á dalt de tot, tres roures colossals, tres gegants veritables, estenen sos brassos corpulents, plens de fullatje verdosench. En ells hi anavan á reposar los coloms salvatjes.

A tret d' escopeta en Janet s' hi havía bastit la barraca: cuatre plansons per puntals, un xich de fullám y brossa y res més. Amagat allí dins esperava 'l dia.

Aquest no 'l feya frisar gayre. La cresta de Romagats comensava á tenyirse d' un color moradench; després s' aclaría suaument, la blavor omplía l' espay y prest reviscolava 'l dia. Lo sol mandrosament se gronxava encara darrera las montanyas de Bellpuig y molts jorns ni's deixava veure amagat pels núvols esponjosos que, fredolichs, l' envoltavan pera rebre de primera má sa ardenta besada.

Y en Janet, pacient dins de la barraca, ni 's movía, ab los ulls fits al brancám dels roures, espiant cualsevol mohiment del fullatje, ab la boca oberta, d' ahont lo vapor de sa respiració sortía com fumera, ab la destra empunyant l' arma que debía portar la vida y la salut á sa mare y arrupit, embolcallats sos peus ab la manta, esperava la cobdiciada presa.

Y... feya un fret, un fret intensíssim. Mes en Janet no 'l sentía, no; sa vida estava en aquells instants concentrada en sos ulls y en son cor y 'l pensament en sa mare que allá baix, ab la rialleta als llabis y ab los brassos oberts, aquells brassos que sempre tremolavan y que tan condol feyan al pobre Janet, l' esperava, orgullosa de tenir un fill com aquell tant bo, que per ella 's sacrificava gustós. Prou que li deya cada dia: Janet, per mor de Deu, enteniment, que son uns camins molt perillosos; tingas compte ahont posas lo peu... Y fent la senyal de la creu y un moviment d' horror, qualsevol endevinava que per sa pensa hi havía creuhat una idea horrible que ella desvaneixía ab un ¡Deu nos en guard!

L' esbart de tudons ab lo sol se deixondía. Ab un fort soroll d' alas pujava cingle amunt, amunt, fins arrivar als roures. ¡Quín volatejar per sa brancada que amorosament los rebía! Devegadas cobrían tots los arbres complertament, tanta era la munió que demunt d' ells hi queya. Bequetejant tremoladissos los uns, fuetejantse á cops d' ala 'ls altres, parrupant los més, sonava una escopetada y dos ó tres pessas tombavan estremintse encara per la gebrada terra.

De l' amagatall sortía en Janet mitj entumit pel fret y la posició violenta que tant de temps guardava, mentres que per l' espay volavan, allunyantse en inmensa escampadissa, las cendrosas aus que s' havían lliurat de la perdigonada. Recullía las pessas y altra volta dins de la barraca á esperar novas bandadas.

Per allá las deu, quan lo sol ja era ben alt y la bossa de la manta ben plena, ab la escopeta al bras, baixava cansonejant alegre en Janet, cingle avall, desfent ab claror lo camí que á las foscas havía emprés.

Allá en un clap del bosch, á rasser del Puig d' Ordials, s' alsava sa caseta rodejada de cirés. Allí dins, en la llar de foch, sentada en l' escó, la mareta estimada esperava al fill volgut.

—Teniu, mare, avuy ha sigut magra la cassera; no més n' he mort tres. Demá hi tornaré; á veure si tindrém més sort.

—Sobretot, fill meu, molt de compte ab lo camí; tot anant al cingle encománat al Sant Angel de la Guarda que ell tot ho pot.

—No tingueu por, mare. Té, Rosalía, ploma aixó y aparíaho.

—Dongueu, oncle —

Lo vespre d' aquell jorn va nevar un xich; semblava que 'l cel anés sembrant rosetas blancas. La glassada va esser molt grossa al endemá.

En Janet, ardit com sempre, se llevá á la mateixa hora y cingle amunt. La nit era molt fosca.

Passá corriols y xaragalls ab la seguretat del que 'n té la costum diaria, creuhá 'l pont y costejá 'l camí perillós.

No s' oía la més lleugera remor, llevat la pregona que feya 'l rieral de la Sala.

Al cap de bona estona soná un tret. Lo tret repercutí de timba en timba, un, dos, tres cops... Després la quietut altra volta.

Per la cresta de Romagats comensava á clarejar lo día, un dia espléndit, hermós, com pochs dias d' hivern á la montanya; després sortí 'l sol, res de núvols, gran, enlluhernador, fonent ab sos raigs los caramells que regalimavan.

Los foscos tudons magestuosament anaren á posarse demunt dels roures. ¡Quína fressa que movían, quin parrupeix més seguit! Després ne vingué una bandada del cantó de Roca-mitjana. ¡Quín bequetejar y quins cops d' ala!

Al cap de bona estona, banyats ja prou de llum y de tebior, s' alsaren en pes y, com empesos per secreta forsa, emprengueren lo vol remontantse á las alturas y 's fongueren darrera las colladas del Gorch negre.....

. . . . . .

La pobra mareta, en tant, prop de la llar, tremolejant esperava al fill volgut que tornés de la montanya; resava instintivament per sos difunts com ella deya, per sos pares, pel marit, un sant home, y pels dos fillets que perdé ja fa molts anys, l' un á la guerra, l' altre, ¡pobreta! l' altre va morir al neixer la Rosalía, la neta del seu cor que li fa companyía.

—Y en Janet no vé, ¿qué farém noya? Es mitjdia. Si li hagués passat alguna desgracia al teu oncle?

—Calleu, ávia, que 'm feu por. Pobre oncle Janet; ca, es molt lleuger y valent. Es que deu fer bona cassera avuy.

—Mentres l' esperém, prepara la vianda que 'm sembla que portará gana. Pobre Janet, deya á solas, es lo darrer

conhort que 'm resta! Si ell nos mancava, Deu no ho vulga, cóm ho faríam, desgraciadas de nosaltres.—

. . . . . .

Al endemá tocavan á morts á la vila. Lo guarda-bosch va trobar al desventurat Janet, boca-terrosa al cayre del gorch. Lo cap se li havía badat al rebre en lo rocám.

Un bon xich més amunt del mort, en la pendent del cingle, l' arma de foch, descarregada, penjava de la corretja en la soca d' un faig mitj recremat pel llamp.

J. NOVELLAS DE MOLINS

BALL DEL CIRI

Poesía expressament escrita pera esser cantada ab la hermosa tonada de dit antiquíssim ball purament catalá y dedicada á la insigne vila de Castelltersol, hont desde temps inmemorable s' hi balla anyalment, á la plassa, en la tarde del segon dia de la festa mayor d' estiu, que s' escau lo darrer diumenge d' Agost.

PRIMERA PART

TORNADA

Com l' antich cloquer de l' esglesia venerada,
lum-le-ta-lay, visca l' amor,
servarém la tradició ben estimada
de l' avior;
servarém la tradició ben estimada,
tot cantant á chor
las costums de la encontrada,
las costums de l' antigor,
¡visca l' amor!

SEGONA PART

(1) Que Deu vos guart la donzelleta hermosa,
poncella d' Abril,
que Deu vos guard' modesta y graciosa
com un pomell de llirs.

—Que Deu lo guard' al papalló qu' encisa
gentil á la flor,
que Deu guard' al fadrinet
que Deu guard' al aymador,
¡visca l' amor!

Si papalló jo 'n fos, ma fresca rosa,
galant y enciser,
vos rondaria fent l' aleta ayrosa
lleu com un foch follet.

—Si 'n fosseu vos lo papalló rondayre,
jo gaya, la flor,
pregaría al serení
qu' escampés ma rica olor,
¡visca l' amor!

Si 'l serení jugués ab vostra flayre
¡cor meu, quin penar!
prou temeria 'l papalló que l' ayre
vos la pogués robá...

—Papallonet, rich sou de gelosia,
deixeu tal temor;
ben mansoy n' es lo rival,
ben fidel la vostra flor,
¡visca l' amor!

(Aqui's repeteix la tornada ó sia la primera estrofa —Com l' antich cloquer, etc., etc.)

(1) Los balladors, que son sis, solen vestir trajo negre y barret de copa, saludant ab ell graciosament á sa parella. Las balladoras, en igual nombre, lluheixen ricas joyas y vistosas estofas de tons clars, ab la molt hermosa mantellina de blonda blanca, que deixan caure en artistichs plechs sobre sa espatlla y faldilla pera dansar ab més ayre. Pot dirse que 'l Ball del ciri en certa manera es un ball grave y semi-religiós; simbolisa 'l traspás de cárrechs d' administrador del altar dels Sants Victor y Companys martres, patrons de la vila.

(1) Preneu lo ram, la rossa donzelleta
d' esguard' celestiu;
preneu lo ram, l' ayrosa moreneta
d' ulls negres com la nit.

Es un llegat, sagrada una comanda
pel vostre aymador,
que passar deu l' any vinent
al nou administrador (2).
¡visca l' amor!

Guardéulo be, com bona sagristana,
que n' es rich present;
guardéulo be, com bona catalana,
entre 'ls antichs joyells.

Si del Sants martres n' heu sigut honesta
devota de cor,
ne sereu d' are en avant
guardadora del tresor,
¡visca l' amor!

(3) Braus fadrinets mostréunos l' almorratxa
de vidre lluhent;
á la claror del sol que us encoratxa
trenquéula si voleu.

Quant sos vidrims caurán per las teuladas,
en pluja d' olor,
adeu ball del ciri, adeu,
adeu la festa major,
¡visca l' amor!

(Aqui 's repeteix la primera estrofa ó sia la tornada
Com l' antich cloquer etc., etc.)

(1) Dins d' aquestos rams de bonicas flors de seda, antiguament hi solian posar un ciri; dits ciris y rams eran destinats al altar dels Sants. No més son tres las balladoras que portan ram y almorratxa (una cosa en cada má) al treure dansa, ó sian las parellas dels tres administradors vells que á mitj ball entregan dits objectes á las respectivas balladoras dels tres administradors nous.

(2) Lo carrech d' administrador caduca al any.

(3) Son tres solament los balladors que trencan almorratxa l' un després del altre ó sian los administradors que acaban d' esser proclamats y l' han rebuda de mans de sa parella; quan la trenca lo darrer (que sol ferse esperar fent una ó més vegadas com qui la llensa) llavors s' acaba lo Ball del ciri. S' anomena almorratxa una ampolleta bonica de vidre blanch y capritxosa forma, plena d' aygua d' olor, que sol tenir cinch brochs, pels quins degota la essencia durant lo ball, puig las balladoras aguantan las almorratxas tot ballant.

DANSA CATALANA

Poesía expressament escrita pera esser cantada ab la bella tonada de dit antiquíssim ball y dedicada á la insigne vila de Castelltersol hont desde temps inmemorable s' hi balla anyalment, á la plassa, la primera diada de la festa major al sortir del ofici, que s' escau lo darrer diumenge d' Agost.

PRIMERA PART

Dessota 'l cel de nostra terra
blavós y seré,
apleguéuvos donzelletas,
apleguéuvos fadrinets.

Tal com s' aplegan amorosos
dalt del firmament,
á dansar misteriosos,
lluminosos,
los estels.

¡Oydá si s' arrenca la dansa!
l' estel d' esperansa
designa bonansa,
¡oydá!

Oydá si brillants las estrellas
giravoltan bellas
rabents com centellas,
lum-la-le-ta-lá.

Cantem, jovent, que va de bo,
dansem de punta y de taló;
qui canta los seus mals espanta
cantem, dansem de bo y milló.

(1) Salut al gran Senyor y Batlle,
també als Concellers;
passejéuvos de bon ayre,
ma parella us oferesch.

A tot un rey feria enveja
de veure, escayents,
la hermosura com rumbeja,
com festeja,
lo poder.

Oydá si la nina es pomposa,
bonica y festosa,
de parla xamosa,
¡oydá!

Oydá si 'l galant que l' admira
lo seny s' hi capgira
de tant que la mira,
lum-la-le-ta-lá.

Cantem, jovent, que va de bo,
dansem de punta y de taló;
qui canta los seus mals espanta,
cantem dansem de bo y milló.

SEGONA PART

SARDANA

Tral-la-rá,
visca la dansa gentil;
tral-la-rá sardana alegroya,
de montanyés istil.

Tral-la-rá,
visca la dansa millor;
tral-la-rá sardana alegroya,
mare del bon humor.

(1) Lletra pera cantar quant lo Batlle y 'ls Concellers donan la ma á las balladoras pera voltar la plassa.

TERCERA PART

PAVANAS

I

Dom la maneta nina,
blanca y fina,
d' englantina
bella flor;
dom la maneta amor,
robadora del meu cor.

II

Tens l' andá de perdiuheta,
lo cantar de rossinyol,
la carona de pometa,
perla de Castelltersol.

III

Fem boniqueta
la espolsadeta, (1)
dansin las ninas
al nostre entorn;
lo barret negre
que volti alegre,
las mantellinas
que prenguin vol.

IV

Fem la cadena
¡oydá!
fem la cadena
que 'ns encadena;
fem la cadena
¡oydá!
fem la cadena
que 'ns unirá.

V

Tírali, tírali la pedreta,
tírali, tírali dret al cor,
cada pedreta es una amoreta,
cada amoreta un somriure dols.

(Per acabar se repeteix la IV pavana y la sardana).

AGNÉS ARMENGOL DE BADIA

Castelltersol, 1897.

(1) Espolsadeta.—Accionat graciós que solen fer los balladors ab la cama.

CANT D' ALTABISCAR

AL ENTUSSIASTA FUERISTA Y POETA EUSKAR, D. FELIPH ARRESE Y BEITIA

(Traducció del Euskar.)

«Oy hu bat aditua izan da
Escualdunen mendien artetic.»

Un crit frissós repercuteix pels ayres
d' entre 'ls monts virginals que 'ls Baskons petjan,
y al llindar del casal l' *Echeco-jauna*
ab peu segur y orella oberta, ha alsada
sa veu: «¿Quí hi ha en aquí? ¿qué de mí volen?»
Y 'l gos qu' als peus de son senyor dormía
de sopte s' ha aixecat, y ab ahuchs de fera
l' espay ha omplert d' Altabiscar y aforas.

II

D' *Ibanyeta* en lo coll remor retrona,
s' acosta ja rascant las rocas nuas
que donan pas al coll; es eix estrépit
d' exércit ben armat, de lluny arriba;
los corns roncan pels cims de las montanyas;
bélich crit es dels nostres que 'ls responen.
Sas sajetas l' *Echeco-jauna* afila.

III

¡Ja arriban! ¡aquí son! ¡Quin bosch de llansas!
¡entre ells, de tots colors, com sobressurten
récula d' estandarts y de llurs armas!
¡quin serpenteig de raigs! ¿Quants son? Noy, cóntals.—
Hu, dos, tres, quatre, cinch, sis, set, vuyt,
nou, deu, onze, dotze, tretze, catorze,
quinze, setze, disset, divuyt, dinou, vint.

IV

Vint, ¡y per mils encars! voler contarlos,
sería 'l temps perdut, tal es son nombre.
Ab los brassos nervuts correm á unirnos,
y arranquem ja de soca arrel las rocas,
dalt-á-baix estimbemlas de la cima,
per la pendent del mont, sobre llurs testas!
¡esclafemlas com blat! ¡de mort ferimlos!

V

Aqueixos homs del Nort, dels monts qué 'n volen?
per qué han vingut la pau nostra á revoldre?
Deu al crear los monts volgué aislarnos.
Y á tomballons l' aspríu rocám s' estimba,
y esclafa als invasors, sanch á rius corra;
escuarterats y tot sas carns s' escruixen...
¡Oh, quan d' ossám rompuí!... ¡De sanch, quin pélach!...

VI

¡Fugíu! si encar teniu cavalls y forsas;
fuig rey del Nort que Carlemany te diuhen,
ab ton mantell sagnós y ab negra ploma.
Jau mort lo brau Roldán, ton nevot era,
la nina de tos ulls sots rochs descansa;
ser brau res li ha servit. Y are, *Euscaldunas*,
deixem está 'l rocám, baixem depressa,
y etjeguem nostres darts contra 'ls que fugen.

VII

¡Fugen, fugen encar! ¿hont es l' exércit?
¿de llansas l' espés bosch? hont las banderas,
qu' entre ells, de tots colors, l' ull ovirava?
Sos 'cers vesteixen sanch, si avans lluhian.
Quants son? Noy, cóntals be.—Encare 'n restan:
Vint, dinou, divuyt, disset, setze, quinze,
catorze, dotze, onze, deu, nou, vuyt,
set, sis, cinch, quatre, tres, dos, hu.

VIII

Hu. ¡Ni un se 'n veu ja! !oh, Deu! ¡cantem victoria!
Ves ab ton cá al casal *Echeco-jauna,*
abrassa á ta muller y á tos fills tendres,
neteja ta arma be, recull tas fletxas,
y guárdalas ben be en llurs corns de búfal,
y dorm com tot soldat sobre de l' arma.
De nit las aus vindrán, y famolencas
la trepitjada carn ab goig selvatge
engolirán, y, esgardissats per sa urpa,
blanquejarán aquí 'ls ossos per sempre.

JOAN CLAPÉS Y CORBERA

21 de Novembre de 1896.

Á UNA VERGE

Oh vos, avuy que pálida us he vista
ab aquell vel morat en vostra cara.
M' haveu semblat talment una ombra trista
vagant á la ventura ab vostra vista
¡tan dolsa!, extasiada al peu de l' ara,
com una verge prerafaelista.

Al temple flamejavan tots los ciris,
vibrant com ánimas desconsoladas;
als gerros se badavan més los lliris
(tant blanchs y desmayats en llurs martiris)
ferits per las clarors aureoladas
y ullpresos per la pau dels cementiris.

Pro vos haveu passat, santa ignocencia,
y 'l temple ha resplandit ple d' alegría:
ha vist en vos la mística presencia
que deixa anyorament, la pura essencia
dels somnis hont s' exhala l' Armonía,
la Fe, la Eternitat y la Excelencia.

Jo us he seguit ab febre, ab foll desvari
y ab los meus ulls... de pobre miserable,
que va cercant en va llum al Sagrari,
puig ja no creu y ja no pot trobarhi
la pau per son neguit inexorable:
sols vostres brassos vull, per rumiarhi.

Per rumiar d' aquest estrany somriure
qu' esclareix vostra cara y cos de marbre.
Hi sento bategar, com volguent viure,
els vostres pits de reyna que no es lliure...
(Jo voldria adorarvos com un barbre
y morí en la tristor del vostre riure).

Vos sou per mi la Santa ilusió vana
que passa silenciosa y taciturna...
Jo t' am, figura trista y sobirana,
oh dols misteri que 'l meu pit demana. .
Tú qu' iluminas la foscor nocturna,
fesme claror, oh verge sobrehumana!

JOAN PEREZ JORBA.

LO GOS FORASTER

No era pas sola en estimársel la Treseta, puig totas las criaturas del vehinat, las de la escala y las del carrer y de tot lo barri, preferian jugar ab el Quissu que ab qualsevol dels companys, y á cap d'ells no li hauría fet pas res de quedarse sense berenar ab tal qu' ell menjés, si no ho hagués fet, ó encare que fos aixís, que prou tip anava sempre, primer s' hauría quedat la Treseta sense dinar ans que al seu estimat Quissu n' hi manqués.

La seva fidelitat y la seva mena de jugar ab la quitxalla s' havía fet célebre per tot lo poble. Jugava igual que si fos un brivall; per aixó quan la quitxalla passava llista contava sempre ab ell com un de tants, y si 's tractava de fer partits se 'l disputavan, tant, que devegadas arribavan á barallarse; barallas que més d' un cop havía acabat lo mateix gos, abrahonantse á las calsas del tossut enredayre, quan era manifesta la mala fé d' algun xicot, ó fugint corrents, escapat, sense que ningú pogués aconseguirlo, quan la colla s' esvalotava tant que feya fácil l' arreplegar algun tanto perdut, un revés escadusser, un cop-de-puny mal dirigit ó alguna puntada-de-peu no massa ben intencionada.

Quan regnava la pau, més ó menos relativa, en aquella

petita *cort dels miracles*, l' haurían trobat sempre barrejat ab los xicots, ab lo cap y la cua alsats, remenant aquesta ab més pressa y grinyolant com més ells cridavan y reyan, dretas las orellas y fixa la mirada quan parlavan baix, en secret, que may ho era per ell, puig ja procurava algú de la colla ferli entendre per si no ho havía sentit y comprés be.

Si l' haguessin vist quan se tractava de fer alguna malifeta semblava que conegués lo perill que hi havía; caminava ajupit, com los xavals que l' acompanyavan, inquiet, rezelós, mirant per tot, la cua entre camas, lo morro casi tocant á terra, fins que tots plegats eran á lloch segur ó s' havía conseguit lo desitjat. Llavors, si havía anat be, corría d' una part al altre, grinyolant, saltant y no parant de fer entremaliaduras. Si havía anat malament, se 'ls mirava á tots fixament, y segons lo posat d' ells, també ell se quedava sério, trist ó cavilós. Y no diguém pas res de si á mitj fer la tarambanada tocavan á «campi qui pugui». De la corredissa no parava fins á sota 'l llitet de la Treseta.

Quan aquesta 'l veya compareixe aixís á casa, prenía un gros enfado y 'l renyava com si talment fos un germanet, y mentres li feya 'l sermó l' anava mirant y resseguint de tot lo cos per si s' havía fet cap esgarrinxada ó clavat alguna punxa, y 'l rentava y curava.

Los dijous á la tarde no donava pas l' abast: era per ell festa-major; no se 'l veya pas en tota la tarde. Pero si la Treseta 's quedava á casa y alguna amiga seva la anava á veure, ell se quedava á jugar ab ellas. ¡Y jugava de veras! Més d' un cop, quan més distretas s' estavan parlant de vestits y de cosas de *costura* (y també ja de promesos), ell s' havía esmunyit dissimuladament, anant á amagarse dintre d' un armari ó d' un paner, darrera d' un bagul ó porta, sota d' un llit ó canapé, y allí, ben arrupit, ocupant lo menos lloch possible, s' estava bona estona, fentlos de tant en tant un lladruch especial, petit y sumort—¡nyanch! ¡nyanch!—que prou ellas coneixían y entenían, corrent, totseguit que 'l sentian, á buscarlo totas, fins que 'l trobavan. Llavoras, en quant l' havían atrapat, se posava mitj-assegut á terra ab las potas del derrera, lo morro sobre una cadira y las potas del devant encreuadas demunt del cap, tapantse 'ls ulls, y aixís que estavan amagadas y 'l cridavan, pegava una ensumada á ran de

terra per' orientarse y corria, furient, com alocat, cap al recó ahont s' havía amagat alguna d' ellas, que si no tenia la paret al derrera prou queya d' espatllas ab l' empenta que li donava ab las potas del devant, tot remenant la cua y fent ¡nyanch! ¡nyanch! fort y alegrement.

Un vespre que, com de costúm, l' havía tret al carrer y en que 'l Quissu s' havía allunyat un xich, de cop la Treseta, que s' havía distret ab una amiga, va sentir uns grinyols molt forts, y encare que lluny, va regoneixe en ells la veu del Quissu. Las duas noyas van corre totseguit com un cohet, pero sols van arribar á temps pera presenciar com los *homes del carretó*, estirant un d' ells molt fort y brutalment al Quissu, casi escanyantlo, l' engabiavan y se 'l enduyan!

Prou van plorar totas duas, sobre tot la Treseta; prou van pregar á aquells homes y al municipal que guardava 'l carretó; prou s' esforsavan en demostrarlos qu' era un gos *de totas prendas*, qu' era inofensiu, inteligent, ben educat, ¡casi persona!... Pero ¡ca! 'ls del carretó van seguir magestuosa y lentament sa feyna, sense fer cas d' aquell trastorn infantil, un de tants de cada dia. Sols lo municipal, ab tó d' autoritat popular y paternal, se va dignar indicar carinyosament á la més desesperada é inconsolable de las duas ploraneras:—*No te desesperes noyeta qne no le haremos cap mal; estará potser mejor que á casa seva; y si 'l quieres volver á tindre, digas al teu papa que 'l vinga á buscar, y pagando la multa volverás á tindre perrito.*—

Y ella se 'n va entorná á casa feta una mar de llágrimas; y aquella nit no va sopar ni va dormir, pensant sempre ab lo pobret Quissu, que á n' ella li semblava que debía estar patint tots los mals del mon, ab aquella corda al coll, tant apretada que l' anava escanyant com més forsejava pera fugir. Se creya que jamay més li treurían aquella corda y que de tant en tant, molt sovint, lo burxarían ab aquells ferros, com quan l' havian ficat al carretó, que no sabía pas esplicarse las cosas qu' havian fet per tancarli.

No se 'n havía volgut anar al llit sense haver trencat la guardiola y fer prometre á son pare que al endemá (ja que en aquella hora no era ja possible) aniría á buscar lo gos al *Dipósit*, y que si no n' hi havía prou ab los seus estalvis, hi afegiría ell lo que acostumava donarli cada any pel sant d'

ella, que ja s' acostava, y logrant lo desitjat retorn del Quissu. Y ab tals promesas y forsa manyagarías, van lograr calmarli un xich lo trastorn, estroncar aquell devassall de llágrimas y ferla anar al llit.

Pero ¿cóm havía de poguer dormir sense tenirlo á n' ell als peus. Als peus del seu llitet prou hi havía 'l jas del Quissu, que per res del mon hauría dormit en altre lloch. Pero 'l gos no hi era y sense l' amich guardiá ella tenía por. Quan semblava abaltirse, se tornava á deixondir, esverada, com si sentís sorolls estranys; era un moble que cruixía, un corch que furgava, un escarbat ó un ratulí que feyan moure un paper.

Al últim no pogué més y s' aixecá. Havía sentit un sorollet igual al que feya 'l gos ab una pota quan trobava tancada la porta del pis. Ja s' hi comensava á veure, si be molt poch. Potser lo vigilant havía obert ja la porta del carrer al anársen á retiro y 'l gos havía pogut entrar y arribar fins al pis. Pero cá! Ves cóm s' hauría pogut escapar d' aquells homenots, que de segur l' havían tancat entre reixas ab set panys y claus!

No sabía qué fer; anava y venía, en camisola, descalsa. Lo desitj la empenyía y la por la feya desdir al ser á la porta de la seva arcoba. Desde allí va tornar á sentir aquell soroll de rascada y aquella vegada més fort, més perceptible y acompanyat d' un petit grinyol. No hi havía pas dupte, era ell. Y corrents se 'n va anar á la porta, y ab un obrir y tancar d' ulls la va obrir, y tot ananthi y tot obrintla, cridava á sos pares que 's llevessin, que 'l Quissu era allí, á la porta, que trucava, que s' havía escapat, que s' havía salvat, qu' era viu y estava sá y bó!

Quan los seus pares, despertats y esverats per aquells escrits, van compareixer (vestits com clla d' etiqueta, en *garnatxa)*, van trobarla ja abrassada ab lo gos, que li llepava cara y mans, alegre, remenant la cua, saltant y anant d' ella á n' ells com un esperitat. No 's va saber pas com s' ho havía arreglat; pero lo cert es que 'l Quissu havía lograt escaparse del *Dipósit*, sense pagar penyora ni res.

L' alegría del retorn del Quissu no va durar pas gayre. Al endemá mateix va caure malalta la Treseta. Lo disgust de primer, després lo refredament, l' anar descalsa y sense roba, ab l' estat febrós que 'l trastorn li havía ocasionat; la impre-

sió, més tart, encare que d' alegría, produhida per la tornada del gos, la nit, casi en clar qu' havía passat... tot plegat li va ocasionar una malaltia que va ferla estar més de quinze dias al llit.

Pero 'l Quissu 's va portar com un home, y home de seny: no 's movía de la cambra d' ella. Semblava que ho conegués qu' era la principal, si be ignoscent, causa d' aquella malaltía. Li donava 'l bon dia y la bona nit, posantse al costat del llitet, si no dormia la malalta; de primer la mirava desde 'ls peus del llit; si ella no 's movía ó no deya res, se 'n tornava al recó ahont li havían dut lo jas, y de tant en tant hi tornava; si 's movía ó 'l cridava, s' hi acostava, posava 'l morret demunt del llit, á la vora, y esperava que li passés la má, febrosa, ardent, per demunt del cap ó li digués alguna cosa, y allavoras se 'n anava al seu jas. Devegadas ella, ensopida per la febreta que tenía, li posava maquinalment la má demunt del cap y 's descuydava de retirarla, adormintshi, y 'l gos no se 'n movía, quiet, quiet, com si fos de pedra, fins que hi anava algú á dur medicina, caldo ó aygua á la malalta y 'l treya d' aquell suplici voluntari.

Quan ja 's va llevar no cal dir si n' hi feya de companyía y també, com quan jeya, si demanava alguna cosa y no hi havía ningú aprop, com qu' ella no podia cridar ell avisava, lladrant ó anant á trobar á la mare de la Treseta, y, agafantli ab la boca las fandillas, la estirava fin á tenirla al costat d' ella.

Tal solicitut be mereixía un premi; y 'l va tenir anántsen ab la Treseta á fora á passar una temporada á casa d' uns parents. Allí, al camp, ¡conteu si correrian y brincarian tots dos!

Pero 's veu que á la planeta del Quissu hi estava escrit que aquell estiu havía de serli dolent del tot. Va comensar per posarse de punta ab la primera autoritat local, per haver tingut la pretensió de festejarli una gosseta molt aixerida que tenía y de que n' estava molt gelós y ab ell tot el poble. Sabut aixó per la quitxalla, va ser considerat com un *contra-fur* y 's va mirar ab mal ull desde aquell dia al *gos foraster*.

En aquell poble no hi havía carretons pels gossos, ni tampoch llassos escorredors ni *Dipósits;* pero en cambi hi havía unas certas boletas escampadas pels carrers y cuydadosament

amagadas dintre d' uns talls de temptadora butifarra, y d' aquests paranys no se 'n escapa tan facilment com d' aquells que tant havía malehit la Treseta.

Ella no se 'n enterá de lo que li havía passat al Quissu fins al cap de molt temps. Perque 'l pobre gos, al revolcarse per terra sorprés y trasbalsat pels primers adoloriments que li va ocassionar sa golafrería, fou aconsolat per la canalla del poble (tant diferenta dels seus companys de ciutat que tant l' anyoravan) ab un tiroteig de pedra-seca que 'l feu allunyar, ben contra son desitj, de la casa ahont posava ab la Treseta, y fins del poble, y l' aná encalsant y apedregant fins á un barrancot ahont va morir, tot enrampat y desfigurat, plé de brumera y suhor y colgat sota aquella allau de pedras y terrossos ab que inconscientment van escursarli sa agonía aquells sos butxins.

Los parents de la Treseta prou ho van saber, pero van amagarli per por de que no tornés á enmalaltirse, y van ferli creure que se n' havía entornat á ciutat. Quan ella va tornar, entre 'l temps qu' havía passat, l' alegría de veure als seus pares y 'l recort d' altres afectes qu' havía deixat ben arrelats allá en lo poble y que l' havían feta tornar més somniadora y més esvanida, no li fou ja tant sentida la ausencia y pérdua del gos estimat que de primer havía arribat á acusar d' ingratitut. ¡Uns quants dias d' anyorarlo, un quants més de parlarne, un recort de tant en tant, y prou!

MANEL ROCAMORA.

MATINAL

L' aubada 's desperta; 'ls aucells llensan sas melodías; las flors encensan l' espay ab sas aromas; lo día 's presenta aixerit y rialler.

En la cambra marital reposan de la fadiga del jorn finit, los joves casats Sidro y Ciseta ab lo primer fill al mitj.

Qué hermosa es la primavera!

¡L' infantó, deixondintse y alsant los seus molsuts brassets, se posa á plorar ab rebequería; sa mare, la Ciseta, 's desvetlla aixís que sent son tendre plor, y, amorosa, avisa al seu espós pera anar á comensar la tasca.

. . . . . .

Lo cel se va aclarint boy esfumantse las negrosas tintas de la nit; los aucells no paran de refilar, y 'l pobre infantó, com armonisant lo concert de la naturalesa ab son plor, sembla talment que hi entoni las queixas de la vida, 'l plany de l' ánima jova anhelosa d' extendre las alas y creixer y volar al infinit!

La gelosa mare, un cop vestida, treu lo seu fill del llit pera petonejarlo en sa falda. Lo Sidro, més llest que una dayna, se lleva tot depressa. Aixís que s' ha vestit va á obrir los finestrals que, més lleugers que may, com espentejats per un raig

de sol que comensa á daurar lo mon y per alenadas de vida que arreu la terra exhala, s'obran de bat á bat, omplintse tota la cambra de resplandors vivificadoras.

Y 'l bordegás, apretant ab sas manetas los pits de sa mare amorosa, xucla la llet xarrupant ab dalit barbre los amoratats mugrons. Lo pare li fá un petó al bell mitx de sas flonjas y frescas galtonas; y, donant lo bon día á la Ciseta, després d' haver pres un mos de pá sucat ab un raig de ví vermell y xardorós, agafa la fanga y se 'n va cap al trós del devant mateix de la masía.

En tant la Ciseta, tot cantant xamosas cansonetas al infant que te arrapat als seus pits, se contempla joyosa, d' aprop del finestral, al seu espós com ab la fanga remóu la terra y rega, ab la sahor del seu front, lo pa del seu fill, l' amor de la llar, lo successor dels seus afanys.

. . . . . .

Lo sol, com un mon de foch, s' aixeca magestuosament omplint tot l' espay de llum y d' alegría.

IGNASI IGLESIAS.

LA CASA PAYRAL

POESÍA QUE GUANYÁ LA «FLOR NATURAL» EN LOS JOCHS FLORALS DEL RAT-PENAT DE VALENCIA

Allá entre les montanyes de nostra hermosa terra,
hi ha un poble humil y alegre als peus d' altiva serra
ahont entre pins rumbeja com rosa en lo roser
allí la vella usança fuig esquivant la guerra
que 'l temporal del segle á tot lo antich sol fer.

Front á la santa esglesia y en la espayosa plasa,
se troba de mos avis la molt honrada casa,
niu de virtuts cristianes, de benhauransa y pau;
al que la veu li sembla, quant son brancal traspasa,
que si es per palau pobra, pera casa es palau.

Dende que 'l poble es poble, alegre y riallera
fou del trevall escola: del pobre l' alymonera:
l' honrat comerç sa llonxa trobá baix son trespol:
la fe, son reliquiari: l' amor, cambra encisera,
y fort baluart la patria en jorns de negre dol.

Quant abandone 'l tráfech que la ciutat prodiga,
migrat de cos y en l' ánima punyint moral fatiga,
gojós vinch á esta casa buscant son dolç caliu,
com busca l' oroneta vella teulada amiga,
per maig creuant les hortes, pera refer son niu.

Llavors á la memoria m' apleguen d' altres dies
recorts ab que s' enllacen tristeses y alegría
que omplin de melangía mon esperit cansat,
y olvide lo que resta del mon y ses follíes,
ahont l' home sense patria y sense fe ha quedat.

Assí trobe la dija pera mon mal perduda,
assí encontre la patria, l' amor que may se muda;
la fé pura y senzilla assí torna á mon pit.
Assí veig de mos avis la casa benvolguda
ahont sens recels ni duptes s' aixampla l' esperit.

Veig l' anohuer que ombreja la font de la masía,
ahont aspiri la esencia preuada d'ambrosía,
ab la ilusió divina de mon amor primer,
lo llit en que mon avi cristianament moría,
lo bres que un jorn va rebre, al naixer, lo meu ser.

¡Goje tornant á vore les feynes de la casa!
l' almácera que l' oli dins lo celler rebasa;
l' anyada de la seda donant capells com l' or;
lo trull, á la bodega vessantli vi sens tasa;
la trilla allá en les eres al temps de la calor.

La cambra tota plena de l' abundant collita;
estesa en los cañisos la més sabrosa fruyta;
la palla amuntonada junt l' herva en lo paller;
lo buch de les abelles donant mel exquisita;
lo blat tocant les bigues del espanyós graner.

Dins lo corral les cabres, els bous y les ovelles;
per tot arreu aixades, lligones y corbelles;
corrent entre la llenya lo poregós cunill;
lo carro en la porjada ple de forcats y relles
y l' aca que 'n l' estable llança fogós renill.

Assó contemple y s' obri mon pit á l' alegría,
de vellnou les usances que l' esperit ansía,
remembren de ma infancia lo temps encisador,
y encara per lo terme corren de nit y dia
ab la mateixa sava y esplet del antigor.

Encara en nits serènes s' en ix la fadrinalla
de volta per lo poble tocant en la rondalla,
qu' escolten afanyoses les xiques de quinze anys,
y encen lo cuet borrajo, que entre algatzara estalla,
en les parets y portes marcant signes estranys.

Encara mire ab joya els balls en amples eres,
ahont corren les fadrines pera l' amor lleugeres,
al toch de la donsayna que á tots alegra 'l cor.
La nit de Sant Antoni, les colossals fogueres,
encara omplin la volta del cel de xispes d' or.

Tot se fa igual: la festa, la forta disparada;
la procesó darrera del carro d' enramada;
la traca; les cucanyes y 'ls bous en lo carrer,
encara pera endurse la joya disputada
munta son ágil poltro lo llaurador lleuger.

Encara en mitg del poble se fan los jochs d' alcides;
encar du la sarpaça ses masses amanides,
y ab divertit coloqui se riuen xichs y grans;
encara armen ses guerres potentes y renyides
les dues lleys contraries de moros y cristians.

¡Encar hi ha patria! encara mon esperit alenta;
encara la ventada del segle violenta
detenen les montanyes d' est poble honrat y fort,
son menyspreuat llenguage, sos usos, sa fe ardenta
y sos costums senzilles, encara no s' han mort.

¡Casa payral! ¡sostinte! No som tots uns encara:
tu entranyes de la patria la idea forta y clara.
Mentres la patria visca viu tu, casa payral;
mes si en lo nostre poble la antiga fe mancara
per veure la deshonra no 't quede ni 'l brancal.

JOSEPH PUIG Y TORRALBA

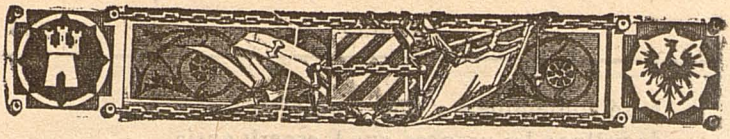

PLANY DE LA LLENGUA CATALANA

(Ab motiu de la publicació del cartell pera 'l certamen de l' Academia Mariana de Lleyda)

Quan més me faig hermosa,
més, més se 'm persegueix;
quan més armoniosa,
lo mon més m' aborreix:
si un hom me da esperansa,
un altre me la treu:
¡Mare de Deu!
¡de tot arreu se 'm llansa
de tot arreu!

La terra castellana
ni sols me vol sentir:
sense parar demana
pena de mort per mí;
que ja he passat d' usansa
diuhen per tot arreu:
¡Mare de Deu!
¡de tot arreu se 'm llansa,
de tot arreu!

La catalana terra
be prou que m' ayma encar;
¡mes ay! també 'm desterra
en tot poble una llar:
molts temples ab recansa
ab mí parlan de Deu:
¡Mare de Deu!
¡de tot arreu se 'm llansa,
de tot arreu!

Assí hi ha llenguas bordas
que ja m' han oblidat;
quan parlo, se fan sordas
als mots que en mí han mamat:
quiscuna 's fa una llansa
pera ferí 'l cor meu:
¡Mare de Deu!
¡de tot arreu se 'm llansa,
de tot arreu!

Avants jo ressonava
per tronos y palaus:
tota llengua s' honrava
ab mos accents suaus...
¡Oh jorns de benhauransa!
¿per mí quan tornareu?
¡Mare de Deu!
¡de tot arreu se 'm llansa,
de tot arreu!

De mí 's serveixen are
sols un grapat de fills
que cercan per sa mare
la gloria en mil perills;
per çó d' ells fa membransa
Castella ab fret menyspreu:
¡Mare de Deu!
¡de tot arreu se 'm llansa,
de tot arreu!

Fins per cantá á María
me tanca 'ls seus concerts
aquesta Patria mia
que per altres té oberts:
tres cants m' obre ab recansa...
¡á l' estranjera, deu!
¡Mare de Deu!
¡de tot arreu se 'm llansa,
de tot arreu!

Academia Mariana,
no 'm siguis tan cruel:
la llengua catalana
també la estima 'l Cel.
Si Deu, doncas no 'm llansa
¿per qué ho fa 'l poble meu?
¡Mare de Deu!
¡de tot arreu se 'm llansa,
de tot arreu!

J. D' OCON Y TAMBESA.

10 Maig 1897.

VENINT DEL ENTERRO

DEL QUI FOU LO PATRIARCA DE LAS LLETRAS CATALANAS D. MARIAN AGUILÓ Y FUSTER (A. C. S)

Qu' es dolsa la companyía
del avi en la nostra llar,
mes, ¡que trist es quan ve 'l dia
d' acompanyarlo al fossar!

¡Cóm nos ompla d' anyoransa!
¡Si 'ns en deixa de recorts!
¡Deu meu y ab quina recansa
se 'l abandona entre 'ls morts!

Al sé' á casa, de tornada,
un se 'n va dret al ascón
tot cridantlo altra vegada,
mes llavors... ¡ja no 'ns respón!

¡No 'ns respón en part ninguna
y un encare viu lo creu!
Fins apar, que, lluny, totduna
s' ha sentit la seva veu.

Es que la tenim gravada
dintre 'l nostre enteniment;
¡perçó, parla, ets tan aymada,
perque d' ell guardas l' accent!

. . . . . .

En la llar de la Poesía,
¡oh germans meus de dissort;
la més dolsa companyía
nos ha presa ara la mort!

La del Mestre venerable
ple de ciencia, fe y virtut,
conceller y amich amable
de la nostra joventut.

Sos ulls vius, sa blanca testa
ja may més contemplaréu;
si 'l cridau, ja no contesta...
¡y á un li apar sentir sa veu!

A ell, avuy se l' enterra,
mes lo que d' ell hem aprés,
lo llenguatje de la terra,
resta viu per sempre més.

Lo amor gran que li portava
fou á prova de perills, (1)
sa existencia consagrava
per trasmétrel pur als fills.

De la llengua 'l reliquiari
fabricá fins al morir;
quan se 'n prengui l' inventari,
¡veuréu com nos va enriquir!

Del camp de sa trevallada
fou l' esplet exuberant...
la gloria ab sa fe guanyada,
morint en *Pascua granada*
li haurá dat l' Esperit Sant.

AGUSTÍ VALLS Y VICENS.

7 de Juny de 1897.

(1) La seva passió pera arreplegar cansons y atresorar la riquesa del nostre llenguatje, lo convertí en intrépit excursionista, patint tota mena de privacions en sos llarchs peregrinatjes y exposantse á grans perills fins á baixar, descalsat, pel precipici, ensangrentantse peus y camas.